

Z HLBÍN

Medzinárodná zbierka neprofesionálneho výtvarného prejavu je špecifickou kolekciou Slovenskej národnej galérie. Od počiatku (1965) bola budovaná s cieľom reflexie vzťahu medzi profesionálnym a neškoleným umením, ich vzájomných prienikov a vplyvov. Táto orientácia súvisí nielen s hľadaním autenticity vo výtvarnom umení, ale aj so širšou otázkou o samotnej podstate a zmysle umenia vôbec. Kolekcii dnes tvorí vyše 800 diel viac ako osemdesiatich slovenských i zahraničných umelcov prevažne 20. storočia. Významnou časťou zbierky sú diela art brut a outsider art, získané do zbierky najmä zásluhou medzinárodných podujatí Trienále insitného umenia, ktoré koncipovala a organizovala Slovenská národná galéria.

Pojem art brut sa objavil v polovici 40. rokov 20. storočia a jeho autor – francúzsky maliar Jean Dubuffet – ním označil pôvodné, surové, prirodzené umenie, v ktorom sa schopnosť invencie a tvorby prejavuje bezprostredne a bez zámeru, umeleckých nánosov a výtvarnej tradície. Vytvárajú ho neškolení, talentovaní ľudia, žijúci v sociálnom a psychickom ústraní, ktorí sa výtvarne prejavujú len pod tlakom vlastnej imaginácie. Záujem o výtvarné prejavy psychotikov, excentrikov, vizionárov však existoval skôr a vzrástol po roku 1922, keď nemecký psychiater a umelecký historik Hans Prinzhorn vydal v Heidelbergu publikáciu *Bildneri der Geisteskranken* (Tvorba duševne chorých). Pri interpretácii diel kládol Prinzhorn dôraz na nevedomú tvorivosť, inštinktívnosť a autenticnosť. Tvorivá posadnutosť, obrazotvornosť v surovom stave a neprítomnosť tradičnej výtvarnej kultivovanosti boli blízke nielen Dubuffetovmu informelu, ale aj niektorým prúdom „vysokého“ umenia 20. storočia, najviac surrealizmu, tiež expresionizmu ale-

ART BRUT A OUTSIDER ART

bo umelcom skupiny CoBrA. Význam art brut sa ďalej stupňoval s konceptuálnym umením, fluxusom, arte povera atď.

Artbrutista je sústredený na vlastný svet fantázie a predstáv, počúva imperatívny hlas svojho vnútra a nevedome a rituálne vytvára jeho záznam, ktorý nie je korigovaný racionálnymi retušami. Z absolútnej autenticity vyplýva aj originalita výrazu a techniky, autori so samozrejmosťou vynaliezajú nové prekvapivé techniky. Pracujú s materiálmi, ktoré majú po ruke, bez ohľadu na ich tradičné využitie. Niektorí svojou tvorbou ventilujú svoje problémy, iní hľadajú vo svojich kresbách či malbách vnútorný mier, ďalší tak prekonávajú samotu, sklamanie, úzkosť a smútok i osobnú drámu. Sú to diela, vypracované detailne a starostlivo, alebo sú expresívne, často majú aj groteskný nádych a z ďalších naskakuje „husia koža“. Svojskou odnožou art brut sú médiúmné kresby, vytvárané psychickým automatizmom, ako primárnym kreatívnym aktom.

Ani umenie outsiderov nepredstavuje žiadny štýl či školu ani koherentnú skupinu. Nevzťahuje sa k žiadnemu smeru a módnemu prúdu. Štýl umelca-outsidera je jednoducho jeho subjektívny rukopis. Outsider je výtvarne nevedelán a k vlastnej tvorbe ho pobáda len vnútorné napätie a neskrotná túžba vizualizovať svoje predstavy, vízie a fikcie. Fenomén tohto umenia je známy vo svete od roku 1972, keď ho prvýkrát použil anglický umelecký historik a spisovateľ Roger Cardinal. Predstavitelia tejto kategórie sa vyjadrujú bez ohľadu na platné konvencie a ich ambície sú mimoumelecké. Rozdiely vo formálnych a tematických vyjadreniach vyplývajú z psychiky, spôsobu života a prostredia každého z nich. Autori sa líšia generačne, stupňom vzdelania a povoláním.

Na výberovej výstave je predstavená vynikajúca predstaviteľka

ZO ZBIERKY SLOVENSKEJ NÁRODNEJ GALÉRIE

médiu tvorby **Anna Zemánková** (1908–1986), ktorej tvorba je pokladaná za jeden z vrcholných prejavov art brut v európskom a svetovom kontexte. Jej dielo je súčasťou významných zbierok ako napr. Musée de l'art brut, Lausanne; Musée d'art moderne, Lille; Museum of art, New York; etc. Elementárna tvorivá posadnutosť, neexistencia akéhokolvek vonkajšieho modelu a vplyvu tvorili pôdorys, na ktorom sa rozvíjali jej výtvarné metamorfózy vibrujúcich kvetinových podobenstiev. Médiu kresby **Cecilie Markovej** (1911–1998) vynikajú hravými, vegetabilnými organizmami v znepekujúcich labyrintoch, ktoré vyrastali v jej svete fantázie. Hlboko intímne sú jej médiu portréty. Tvorba týchto dvoch autoriek má vlastné zákony a dynamizmus, ktorý je nezlučiteľný s tradičnými ornamentálnymi výtvarmi. Odkazuje k pudovým základom ľudskej psychiky. Kresby, vytvárané s horúčkovitou naliehavosťou, vznikajú mimo cenzúry vedomia pod silným tlakom tvorivej imaginácie.

Zbyněk Semerák (1951–2003) obsesívne kumuluje vo svojich detailných kresbách početné fantastické dopravné prostriedky a v malbách rozličné architektúry. Motívy sú komponované v geometrických útvaroch v tvare mozaiky. Pozoruhodné kresby dopravných prostriedkov **Hansa Ploos van Amstel** (1926) pripomínajú konceptuálny projekt. Farebné mesto, aké si vysníval **Yeshayahu Scheinfeld** (1909–1979) je éterické a vzdušné, terén sa zdvíha a vznáša sa, kulisovité priečelie budov pripomína divadelnú scénu.

Patrick Gimel (1952) kreslí zvyčajne v sériách. Fascinujú ho vtáci, ktorých fotografuje a hlavne kreslí v elipsových štruktúrach. Jeho práca je extrémne minuciózna a kresby vytvára s presnosťou stredovekého miniaturistu, ale aj médiu tvorcu. Grafické

textúry **Gérarda Sendreya** (1947) sú vytvorené nutkavo po celom priestore, používa techniku jemnej hustej linky, pomocou ktorej preskupuje tváre a figúry. Geometricky rastované ploché pozadie dáva dobre vyznieť ich monumentalite. Leitmotívom **Adama Nidzgarského** (1933) sú ľudské figúry, ktoré expresívne deformuje spontánnymi, gestickými ťahmi. Jeho rudimentárne postavy s okrúhlymi tvármi a obrovskými očami pôsobia ako masky a nastavujú zrkadlo krehkosti ľudskej identity.

Diela ďalších zo 14 vystavených autorov (**Joaquim Baptista Antunes**, 1953; **Vasilij Tichonovič Romanenkov**, 1953–2013; **Pierre Silvin**, 1959; **Jean Michel Messager**, 1960; **Claudine Goux**, 1945; **Kiyemet Benita Bock**, 1958) disponujú originalitou výrazu a techniky, vyznačujú sa jasnou formovou čistotou. Práve pre túto kvalitu sa razantnejšie presadzujú na veľkých výstavných podujatiach (napríklad na Bienále v Benátkach 2013), ktoré dávajú marginalizovanému umeniu artbrutistov a outsiderov čoraz viac priestoru.

Výstavu pripravila Slovenská národná galéria v Bratislave v spolupráci s organizáciou Kunštát PRO FUTURO o. p. s, ateliér KREAT. Kurátormi sú Katarína Čierna a Vladimír Kordoš.

Katarína Čierna

Autori ART BRUT A OUTSIDER ART

- Strana č. 4: 1. Cecilie Marková, 2. Kiyemet Benita Bock, 3. Yeshayahu Scheinfeld, 4. Jean Michel Messager, 5. Claudine Goux, 6. Gérard Sendrey
Strana č. 5: 7. Patrick Gimel, 8. Joaquim Baptista Antunes, 9. Adam Nidzgarski, 10. Hans Ploos van Amstel, 11. Zbyněk Semerák

